

**ПЪРВИТЕ БЪЛГАРСКИ ТЕАТРАЛНИ АКТРИСИ –
ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В РУМЪНИЯ**

Маргарита Тодорова Терзиева

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ - Бургас

**THE FIRST BULGARIAN THEATER ACTRESSES -
REPRESENTATIVES OF THE BULGARIAN DIASPORA IN ROMANIA**

Margarita Todorova Terzieva

University “Prof. d-r Asen Zlatarov” – Burgas

**Авторът изказва благодарност към проект НИХ-420 за финансирането на настоящата работа.*

Abstract: *The article reviews the change of status quo in reference of women - social and cultural, achieved through the plays of Dobri Voynikov in Romania. His plays for the first time include women - Matilda Popovich, Aleksandrina Radionova, Ekaterina Vasileva, Annika Hadjikostovich, Kirikyaditza Pavlova, Todorka Measchieva-Bakardjieva. Their beauty and artistic talent reconsider the attitude towards the public image of the fair sex. Thus, century-old conservatism has been overcome; the taboo - easily broken, national self-esteem and desire of the Bulgarian diaspora in Romania to self-identify were born. The actresses themselves work for self-education and self-development, which in the 60s-70s of the 19th century is equal to civil act of heroism.*

Keywords: *Bulgarian diaspora, Romania, theatre, actresses*

Чрез театралните си постановки в Румъния през 60-те 70-те години на 19 век Добри Войников на практика воюва за еманципация на жените. Във времето, когато момичетата се обучават отделно от момчетата в девически гимназии, в пиесите му участват жени – явление, рядко срещано дори в Румъния и непознато за едва проходящия български театър. Историята на всяка една от тях заслужава особено внимание, защото характеризира специфичните модели за самообразование през втората половина на 19 век.

Матилда Попович (1850-1925) [1, с. 19] е ученичка от Браилското девическо училище. Приема да играе в театъра след настояване на своя родственик – писателя Васил Попович, и след разрешението на баща си – крупен браилски търговец. Тя получава през 1868 година ролята на Ирина, сестра на цар Борис Покръстителя в пиесата на Добри Войников „Покръщение на Преславски двор“. Изпълнението ѝ е не само

блестящо, но и вдъхновяващо. Младият поет Димитър Великсин ѝ посвещава сонет – „Сонет за девица Матилда К. Попович (При случая на народното театрално представление на 11 мая 1868 г., дадено в полза на тукашното българско училище и на което Тя благородно благоизволи да участва)”. Композиторият Исидор Михайлович написва специално за нея „Матилда полка“. Като част от театралната трупа на Добри Войников в Браила Матилда Попович придобива маниери на общуване и комуникативни умения, които я подготвят за бъдещата ѝ обществена и благотворителна дейност.

Съпругът ѝ Петър Матеев (женени са от 1880 г.) е главен директор на пощите и телеграфите в България през 1894-1897 г.; консул в Одрин през 1897 г.; комисар на българското изложение в Сент Луис през 1904 г., където България получава 56 златни медала; дипломатически агент в Атина през 1904-1905 г. Той заема висши чиновнически постове, а тя в ролята на съпруга и домакиня го следва, като развива и поддържа полезни приятелски и семейни контакти. В дома им гостуват братя Бъкстон, Х. Уолис, Дж. Кросфийлд, видни български интелектуалци [2, с. 359].

Александрина Радионова (ок.1850-1935) [3, с. 407] е родена в Браила. Благодарение на участието си в пиесата на Добри Войников „Покръщението на Преславски двор“, където играе ролята на българска царица, се научава да чете на български език. До този момент го е ползвала само говоримо. Налага се да ѝ пишат репликите от пиесата с румънски букви. Тя свързва живота си с училия в Историко-филологическия факултет в Москва Тодор (Божидар) Запрянов – член на Българския революционен централен комитет, журналист и редактор на хумористичния лист „Кукуругу“¹ [4, с. 53], който се завръща в родния си край и е първият градоначалник на Хасково след Освобождението. След ранната му смърт – той умира от туберкулоза, тя отглежда сама трите си деца. Предава на Народната библиотека печата на Браилския революционен комитет, съхраняван от съпруга ѝ. Поддържа лична кореспонденция с писателя В. Попович.

Аника Хаджикостович (ок.1850 - неизв.), известна като Аника Яръмчукоева, е родена в Браила в семейството на български преселници от Сливен. Учи в родния си град и вероятно е била ученичка на Добри Войников, преди да се омъжи и да промени фамилията си на Хаджикостович. Тя е спомоществател на женското дружество в Браила и сътрудничи на в-к „Дунавска зора“ с дописки. [3, с. 549]

Екатерина Василева (ок.1852-1926) [5, с.44-51] е потомка на стар сливенски род и е родена в чужбина. Живее предимно в Румъния и Франция. Тя знае перфектно както майчиния си език, така и румънски, и френски. Създава стихотворни и публицистични текстове, печатани във в-к „Турция“, в-к „Отечество“ и румънския „Urbanulu“ през 70-те години на 19 век. Считана е за една от първите български поетеси.

¹ Вж. и статия на Василе Христу (сп. „Балкански преглед“ 1946 г., кн. 6, с. 36).

Екатерина Василева има една интересна публична изява – на страниците на в-к „Турция“ говори от свое име и от името на Аника Костович /става дума за Аника Хаджикостович/ за ролите, които двете изпълняват във „Велислава“, в „полза и чест на българския народ“. Полемичната публикация настоява да се признаят заслугите на съчинителя и режисьора на представената в Браила и Галац пиеса. Позицията ѝ е от важно значение, защото по това време на страниците на в-к „Турция“ се отрича както възпитателното значение на театъра, така и участието на учениците в него, а актьорите са обявени за „лекомислени“ хора. Авторката демонстрира самочувствие и лично отношение: „Ние, г-не Редакторе, като сме жени, заети със семейна работа, никак не си въобразихме да излезем на сцената с намерение да си правим име на артисти или да се препоръчваме за изкусни в театралното изкуство“ [6, с. 19]. Статията е смела защита на Добри Войников и неговото театрално дело: „Би било лъжа да се каже, че недостатъците на пиесата са покрити от г-жа Аника Костович“ [7, с. 7]. Красотата на последната впечатлявала зрителите, които шумно я аплодирани. Това обаче не е недостатък, а предимство, което е използвано чрез актьорския арсенал за внушаване на достопочтене. Цитирайки реплики от пиесата, авторката доказва драматургичното майсторство на Войников и възможностите на създадените от него персонажи за импровизация и драматични превъплъщения. Така, макар и предизвикана, тя излиза от типичната за жената анонимност и полемизира срещу отрицателите на театъра и неговия образователен потенциал.

Екатерина Василева е съпруга на Михаил Василев - родственик на видния енциклопедист Петър Берон. Тя участва в събранията на Българското книжовно дружество, изнася сказки и беседи. Публицистичните си изяви крие зад псевдонима Една българка от Браила [5, с.202]. Позволява си да се саморазкрие като дописник само веднъж, и то в името на благородна кауза - публична защита на уважавания от нея драматург Добри Войников. Името ѝ стои под спомени, обнародвани през 1923 г. на френски език.

Кириакица Павлова Христовулова (1851 – неизв.) [1, с. 31-43] – бъдещата съпруга на Добри Войников, е родена в Италия, учи в Парижката консерватория. Тя участва в неговите пиеси и издържа семейството си, като дава уроци по пиано. [8, с.18] Три години след смъртта на Добри Войников става съпруга на друг възрожденец – Пандели Кисимов. Полага грижи за децата от първия му брак. През 1883 година издава ръкописа на пиесата на Д. Войников „Фросина“ и ползва средствата от разпродажбата за поставяне на паметник на гроба на покойния си първи съпруг. Остава повторно вдовица през 1895 година.

Тодорка Меразчиева (1850-1934) [1, с. 52-56] е родена в Казанлък. Завършва девическото училище в родния си град през 1866 г. и със семейството си се премества в Букурещ. Омъжва се за Петко Бакърджиев и живее в Гюргево. Става куриер на БРЦК – пренася оръжие и комитетска кореспонденция. Наричат я Дългата коса. Тя има лични контакти с Васил Левски, Любен Каравелов, Никола Обретенов, Тодор Каблешков.

Взема участие в театралната трупа на Добри Войников, като участва в представления във Влашко и в българските селища.

След Освобождението се преселва във Варна и става актриса в театър „Обнова“, в „Столичната драматична трупа“ и в „Сълза и смях“. Жени се повторно след смъртта на мъжа си през 1891 г. за драматичния актьор Васил Кирков, но бракът им не трае дълго. По решение на Народното събрание получава пенсия за народополезната си дейност. Умира във Варна.

Житетският път на първите български актриси е различен и предопределен от различни обстоятелства. След Освобождението само една от тях продължава театралната си дейност, а друга се посвещава на книжовно творчество. Останалите четири – макар че изпълняват предимно социалните роли на съпруги и домакини – намират време и сили да се посветят и на конкретни обществени и лични задължения, които изпълняват с достойнство.

Появата им на театралната сцена в различни румънски градове води не само до промяна в личните им съдби, но и до поврат в обществените нагласи:

На сцената редом до тях са поетът Христо Ботев, драматургът Васил Друмев, бъдещият професионален актьор Константин Сапунов. Всички те обаче остават в сянката им. Публиката е покорена именно от женското присъствие, което води до прелом в общественото съзнание и формиране на убеждението, че жената има равни права с мъжа по отношение на публични изяви, че може да се реализира и извън тесния семеен кръг.

Сред публиката има не само български емигранти и техните семейства, но и румънци, и много чужди граждани, които формират нов тип светоусещане за поробена България и българите. Участието на първите български актриси носи нов тип самочувствие, усещане за принадлежност към Европа. След постановките някои потомци на емигранти започват усилено да учат български език, от който преди това са се срамували, и с гордост се представят за българи.

Първите български актриси работят за самовъзпитанието си, за себеизрастването си. Те подпомагат своите съпрузи в тяхната обществена и революционна дейност, пряко и непряко се включват в борбата за национално освобождение. Чрез театралните си изяви те се приобщават към интелектуалния елит на България и Румъния.

Литература:

- [1] Бойчева, К. Жени в сянката на известни мъже. София, Рал колобър, 2011, 142 с.
- [2] Българска възрожденска енциклопедия. София, Д-р Петър Берон, 1988, 740 с.
- [3] Енциклопедия на българския театър. София, Труд, 2008, 532 с.

[4] Проданов, Ю. Учебно помагало по история на българското книгоиздаване и журналистика. Шумен, 2012, 107 с.

[5] Речник на българската литература. Т.1. А – Д. София, БАН, 1976, 408 с.

[6] Станева, К. Подражанието като практика на себе си. Пищещата жена през Възраждането. - *Eslavística Complutense*, 2009, №9, с. 7-22

[7] Терзийска, М. Дебютът на „Велислава“ (бележки върху талантите и „недостатките“ в едно възрожденско представление). – Литературен вестник, 2010, бр. 20, с.7.

[8] Хараланова, Б., Д. Руменов, Ст. Савчева. Шуменци за Шумен. 199 библиографии. Фабер, 2017, 121 с.

За контакт с автора:

проф. дпн Маргарита Терзиева

e-mail: mater@abv.bg